

Eikenprocessierups

Rubriekhouder: Mw. Ir. A.G. Zijlstra, GGD regio Twente en GGD IJsselland, afdeling Milieu en Gezondheid 2012-2014)

Inleiding

Sinds 1987 vormt de eikenprocessierups (EPR) een jaarlijks terugkerend probleem in een groot deel van Nederland. In het verleden kwam de EPR in Nederland vooral voor in het zuiden van Noord-Brabant en het aangrenzende deel van Limburg. De populaties bereikten in het zuiden een voorlopig hoogtepunt in 1996. Een jaar later werden er veel minder gezien en verwacht werd dat het insect weer uit Nederland zou verdwijnen of dat er een natuurlijk evenwicht zou ontstaan. Vanaf 2003 echter verspreidde de rups zich verder over Nederland.^{20,21} Inmiddels bevindt het verspreidingsgebied zich in alle provincies. In 2010 zijn de meest noordelijke nesten gevonden in de stad Groningen.

Doordat de verspreiding van de EPR de laatste jaren door heel Nederland explosief is toegenomen, zal naar verwachting ook de overlast door de brandharen van de EPR toenemen. De grootste overlast voor mensen kan optreden in de maanden juni tot en met augustus, als de rupsen brandharen ontwikkeld hebben en deze vrijkomen van rupsen en nesten.^{22,23}

Gezondheidsklachten gerelateerd aan de brandharen van de EPR kunnen ook gedurende deze maanden optreden. Bijna iedereen die met de brandharen in contact komt krijgt last van de minuscule weerhaakjes in huid, ogen en luchtwegen. De omvang en ernst van de klachten verschillen sterk van persoon tot persoon.

Gezondheidsklachten.

Huisartsen zien regelmatig patiënten met klachten van huid, ogen en luchtwegen, die mogelijk veroorzaakt zijn door contact met de karakteristieke brandharen van de EPR.²¹ Vooral in de maanden juni tot en met augustus kunnen deze brandharen serieuze klachten veroorzaken. Maar ook in de maanden daarna kunnen mensen er last van hebben omdat de brandharen zich dan uit de lege nesten verspreiden. De haren dringen

gemakkelijk in de huid, de ogen en in de luchtwegen en blijven zitten doordat ze weerhaken hebben. Hierdoor kunnen ze pijnlijke wondjes veroorzaken. Naast dit “mechanische effect” van de brandharen kan er ook een op allergie lijkend effect optreden. De stoffen die van de haren afkomen veroorzaken een op allergie lijkende huiduitslag, zwellingen, rode ogen en jeuk (pseudo-allergische reactie). Daarnaast kan een deel van de bevolking ook een allergie ontwikkelen op de eiwitten die vrijkomen uit de brandharen. Niet alle mensen reageren even sterk op de brandharen van de rups. Echter, is iemand al vaker in contact gekomen met de haren van de EPR, dan kan de reactie veel heftiger zijn. Uit onderzoek blijkt dat klachten als jeuk en huiduitslag het meest voorkomen. Van de mensen met EPR-gerelateerde klachten blijkt 89% zowel jeuk als huiduitslag te melden als gezondheidseffect.²⁴

De verspreiding van de EPR in Nederland is de laatste jaren explosief gestegen en nu over heel Nederland aanwezig. Naar verwachting zullen de overlast en de gezondheidsklachten door de brandharen van de rups landelijk toe gaan nemen al waren de afgelopen seizoenen milder dan voorgaande jaren. Echter, inzicht in het landelijk aantal gemelde gezondheidsklachten bij huisartsen en de druk op de algemene gezondheidszorg, is er niet. Gemelde gezondheidsklachten gerelateerd aan de brandharen van de rups worden niet als zodanig geregistreerd. Het doel van de registratie in de peilstations is om inzicht te verwerven in de incidentie en trends van de bij de huisarts gemelde huidklachten die gerelateerd zijn aan de brandharen van de EPR.

Methode

De registratie van de gezondheidsklachten door blootstelling aan brandharen van de EPR is gericht op de ICPC classificatie ‘Huid en Subcutis (S)’. De huisarts meldt klachten die mogelijk veroorzaakt kunnen worden door de EPR door een pop-up vraag in de peilstationsmodule bevestigend te beantwoorden bij de ICPC-codes:

- S01 - Pijn/gevoeligheid huid
- S02 - Pruritus/jeuk
- S06 - Lokale roodheid/erytheem huid
- S98 - Urticaria
- S29 - Andere ziekte huid/subcutis

De pop-up vraag luidt: 'Betreft het (waarschijnlijk) klachten ten gevolge van de eikenprocessierups?' Bij een bevestigend antwoord wordt een kort vragenformulier ingevuld betreffende de aard, lokalisatie en mate van overlast van de klachten. Ook wordt via dit korte vragenformulier nagegaan of de patiënt beroepsmatig aan de brandharen van de rups is blootgesteld.

Resultaten

Tijdens het plaagseizoen van 2014 zijn net als in beide voorgaande seizoenen slechts weinig meldingen geregistreerd van klachten ten gevolge van de eikenprocessierups (N=17), met het hoogste aantal meldingen in het oosten en het laagste aantal meldingen in het westen van Nederland, net als de voorgaande seizoenen. De incidentie voor Nederland wordt op grond van dat aantal berekend op 15,9 per 100.000, wat hoger is dan in de twee voorgaande jaren. Vanwege het kleine aantal moet de incidentie per regio en adressendichtheid met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden (tabel 11.1 en tabel 11.1a). In 2014 is de incidentie in noord Nederland duidelijk hoger dan in voorgaande jaren ten teken dat de rups naar het noorden oprukt.

Tabel 11.1 Aantal meldingen van klachten ten gevolge van eikenprocessierups in 2012-2014 naar regio en bevolkingsdichtheid

	provinciegroep				adressendichtheid			Nederland
	N	O	W	Z	1*	2*	3*	
2012	2	7	1	1	5	6	-	11
2013	-	5	2	3	-	8	2	10
2014	5	8	1	4	9	7	1	17

* 1: $\leq 500/\text{km}^2$ 2: $500-2500/\text{km}^2$ 3: $\geq 2500/\text{km}^2$

Tabel 11.1a Meldingen per 100.000 van klachten ten gevolge van eikenprocessierups in 2012-2014 naar regio en bevolkingsdichtheid

	provinciegroep				adressendichtheid			Nederland
	N	O	W	Z	1*	2*	3*	
2012	12,9	31,7	2,6	3,9	19,2	11,8	-	10,8
2013	-	25,4	5,1	11,3	-	14,6	9,7	10,1
2014	26,9	40,0	2,3	12,4	36,3	11,5	4,7	15,9

Seizoensinvloeden, leeftijd, klachten en blootstelling

Na 11 meldingen in 2012 en 10 in 2013 zijn er in 2014 17 meldingen met 17 ingevulde vragenlijsten. De eerste valide melding was in het zuiden des lands in week 18 en de laatste melding van 2014 in week 38. Uit de meldingen blijkt verder dat klachten ten gevolge van de eikenprocessierups zowel bij kinderen als volwassenen voorkomen. Uit de ingevulde vragenlijsten blijkt dat EPR bij alle geregistreerde patiënten jeuk veroorzaakt. Slechts één patiënte in 2012 had naast jeuk ook oogklachten. De meeste patiënten over alle drie jaren hebben de klachten voor het eerst. Geen van de patiënten was voor zover bekend beroepsmatig blootgesteld aan de brandharen van EPR (niet in tabel).

Extrapolatie

Tabel 11.2 Extrapolatie van gemelde patiënten met klachten ten gevolge van eikenprocessierups op de Nederlandse bevolking

rubriek jaar	frequentie incidentie (per 100.000)*	Nederland** (absolute aantallen)
	totaal (m+v)	totaal (m+v)
eikenprocessierups		
2012	10.7	1.800
2013	10.1	1.700
2014	15.9	2.700

* aantal eikenprocessierups per 100.000 mannen en vrouwen (gegevens peilstations)

** extrapolatie van de incidenties op de Nederlandse bevolking (van het betreffende jaar), afgerond op honderdtallen

Discussie

Tijdens het plaagseizoen 2014 zijn bij de peilstations negentien patiënten met EPR-gerelateerde klachten geregistreerd, meer dan in de voorgaande twee jaren. De stijging deed zich vooral voor in het noorden van Nederland. Het aantal patiënten dat zich in Nederland bij de huisarts meldde met klachten ten gevolge van eikenprocessierups kan, op basis van de registratie van de peilstations, geschat worden op 1800 in 2012, 1700 in 2013 en 2700 in 2014 met een ruim 95% confidentie interval. Alle patiënten hadden last van jeuk. Geen van de patiënten was voor zover bekend beroepsmatig aan de brandharen van de EPR blootgesteld.

Ondanks de grote onzekerheidsmarge kan worden geconcludeerd dat het landelijk aantal gemelde patiënten veel lager is dan de op grond van de literatuur verwachte aantallen. In 2008 werd geschat dat jaarlijks zo'n 80.000 mensen in Nederland gezondheidsklachten ondervinden van de rups.²¹ Het verspreidingsgebied over Nederland is sindsdien nog meer toegenomen.

Het feit dat in de huidige registratie minder patiënten dan à priori verwacht, geregistreerd zijn, kan verschillende oorzaken hebben. Bekend is dat het optreden van klachten onder inwoners samengaat met het verloop van de plaag; een mild plaagseizoen geeft minder klachten.²⁵ De afgelopen plaagseizoenen waren mild, het jaar 2014 was minder mild hetgeen consistent is met iets meer meldingen in de peilstations. Ook kunnen mensen meer aan zelfzorg doen (als zij inmiddels bekend zijn met de klachten) en daardoor minder naar de huisarts gaan.

De aanwezigheid van de EPR in de zomermaanden en de bijbehorende overlast is voor veel inwoners geen nieuw fenomeen meer. Veel gemeenten geven voorlichting over het voorkomen van de rups en over de (mate van) bestrijding van de rupsen. Daarnaast zou er onderregistratie opgetreden kunnen zijn, omdat de symptomen veroorzaakt door contact met de haren van de EPR nog relatief onbekend zijn bij de huisartsen. De registratie met behulp van ICPC codes is gebruikt ter preventie van onderregistratie.

Op basis van deze lage aantallen kunnen geen conclusies vastgesteld worden en/of een nadere analyse plaatsvinden. Er kan slechts gesteld worden dat bij de peilstations in 2012 tot en met 2014 geen grote aantallen van EPR-gerelateerde klachten gesignaleerd zijn.

In 2015 wordt de rubriek niet voortgezet.

Publicatie (mede) op basis van de gegevens uit de Peilstations van NIVEL Zorgregistraties eerste lijn

Zijlstra AG, Donker G, Krol W, De Wolf J. *Landelijke registratie gezondheidsklachten eikenprocessierups (EPR) bij huisartspraktijken*. Eindrapportage. Zwolle, 2015, Academische werkplaats Milieu en Gezondheid.

Zijlstra AG, Donker G, Krol W, De Wolf J. *Registratie klachten door eikenprocessierups bij huisartsen*. Factsheet. Zwolle, 2015, Academische werkplaats Milieu en Gezondheid.

voetnoten

- 20 Van Ass M. et al. GGD-Richtlijn medische milieukunde: eikenprocessierups en gezondheid. 2008
- 21 Jans. H.W.A. en Franssen, A.E.M (2008b). De brandharen van de eikenprocessie rups. (*Thaumetopoea processionea* L.) een reëel probleem voor de huisarts. *Huisarts en Wetenschap*; 51(8): 1-4
- 22 Stigter H. Geraedts WHJM, Spijkers HCP. *Thaumetopoea processionea* in the Netherlands: present status and management perspectives (Lepidoptera: Notodontidae). *Prox Exper Appl Entomol* 1997;8
- 23 Moraal LG. Insectenplagen op bomen en klimaatverandering. *De Levende Natuur*. 2003;104:90-3
- 24 Schellart M en Jans H.W.A. Eikenprocessierups, gezondheidsklachten en-vragen. Een inventarisatie van omvang, ernst en aard van gezondheidsklachten naar aanleiding van de overlast van de eikenprocessierups in de provincies Noord-Brabant en Limburg inde lente- en zomerperiode van 1996. Rapport Provinciaal Bureau Medische Milieukunde GGD's in Brabant en Zeeland. 1996
- 25 Rots-de Vries MC en Jans H.W.A. (2000). Eikenprocessierupsen in Nederland en België. Verloop van een epidemie en evaluatie van een voorlichtingscampagne. *Tijdschr Gezondheidswet* 2000; 78:28-34)